

บทสรุป

จากการศึกษาแนวความคิด นโยบาย บทบาทและผลงานของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พบว่า พระองค์ทรงเป็นบุคคลที่น่าสนใจอย่างยิ่ง พระองค์หนึ่งในประวัติศาสตร์ของไทย ทั้งนี้เนื่องจากคุณลักษณะที่สำคัญของพระองค์สองประการคือ ประการแรก ตามพระประวัติ พระองค์มิได้เคยเป็นผู้ที่เคยศึกษาวิชาเกี่ยวกับการคลังมาก่อนเลย แต่ทรงสามารถดำเนินงานในหน้าที่ราชการคลังจนประสบความสำเร็จในชีวิตราชการ โดยทรงเป็นบุคคลที่พระมหากษัตริย์ถึง 3 รัชกาลให้ความเชื่อถือและยอมรับในพระปรีชาสามารถทางคํานงงานคลังของพระองค์ ดังจะเห็นได้จากพระองค์ทรงได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเป็นระยะเวลาจนถึง 15 ปี และหลังจากที่ทรงลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติในปี พ.ศ. 2465 แล้ว ยังทรงได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกสภาการคลังมาจนถึงสิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ. 2474 การประสพผลสำเร็จในชีวิตทางราชการของพระองค์นั้น เมื่อพิจารณาจากการปฏิบัติหน้าที่ราชการของพระองค์แล้วอาจกล่าวได้ว่า นอกเหนือจากพระวิริยะอุตสาหะของพระองค์แล้ว ยังอยู่ที่ฐานะความเป็น "เจ้า" ในการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ประกอบกับความเป็นผู้มีคุณสมบัติที่ดีของนักบริหารในส่วนพระองค์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ หลายประการคือการรู้จักเลือกใช้บุคคลากรในการทํางานได้อย่างเหมาะสม การตัดสินใจแก้ปัญหามีลักษณะยืดหยุ่นโดยคำนึงถึงผลได้ผลเสีย ไม่ยึดถือนโยบายเป็นหลักอย่างเหนียวแน่นจนเกินไป รู้จักเลือกความคิดที่ดีของบุคคลอื่นมาปรับปรุงใช้ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งการรู้จักประนีประนอมปัญหาต่าง ๆ กับผู้ร่วมงาน มีผลให้นโยบายต่าง ๆ ของพระองค์สามารถดำเนินไปจนสำเร็จเป้าหมายได้เป็นส่วนใหญ่ ทั้ง ๆ ที่นโยบายบางประการของพระองค์เป็นความคิดเดิมของพระยาสุรียานุวัตร เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติคนเก่าที่ไม่อาจทำ

ได้สำเร็จ ประการที่ 2 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงเป็นบุคคลที่มีความกล้าหาญอย่างมากในอันที่จะแสดงความคิดเห็นคัดค้านการกระทำของบุคคลสำคัญ ๆ ในระดับต่าง ๆ นับแต่องค์พระมหากษัตริย์มาจนถึงบุคคลในขอบข่ายงานที่พระองค์ทรงเกี่ยวข้อง เมื่อทรงพิจารณาเห็นว่าทรงทำไปตามหน้าที่อย่างถูกต้องซึ่งลักษณะดังกล่าวมักไม่ค่อยปรากฏเด่นชัดในข้าราชการทั่วไป โดยเฉพาะในการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

นโยบายและความคิดทางค้ำงานคลังของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถนั้น นโยบายหลักมักเป็นนโยบายเดิมของเสนาบดีคลังคนก่อน ๆ ที่เคยปฏิบัติมาโดยได้รับอิทธิพลจากความคิดของที่ปรึกษากระทรวงพระคลังมหาสมบัติเป็นส่วนใหญ่ เช่น นโยบายการคลังแบบอนุรักษนิยม นโยบายเรื่องการจัดระบบเงินตราของประเทศ

บทบาททางค้ำงานคลังของพระองค์ที่เห็นเด่นชัดมากคือช่วงที่ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ กล่าวคือ ทรงมีบทบาททั้งการตัดสินใจพระทัย การปรับปรุงการบริหารงานของกระทรวง การจัดหารายได้และการจัดสรรการใช้จ่ายเงินแผ่นดิน ตลอดจนการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในความรับผิดชอบตามนโยบายหลักของกระทรวง บทบาทดังกล่าวจะลดน้อยลงในช่วงหลังเมื่อพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งนายกสภาการคลัง โดยบทบาทของพระองค์จะเน้นไปทางค้ำเป็นที่ปรึกษาและการพิจารณาการใช้จ่ายเงินแผ่นดินเป็นสำคัญ ความคิดของพระองค์มักเป็นที่ยอมรับจึงทำให้สภาการคลังมีบทบาทมากโดยเฉพาะสภาการคลังในช่วงสมัยรัชกาลที่ 7 ดังเห็นได้จากภายหลังเมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ลง บทบาทของสภาการคลังก็สิ้นสุดลงไปพร้อมกับการตั้งคณะอนุกรรมการเสนาบดีเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งเคยเป็นหน้าที่ของสภาการคลัง

จากการวิจัยสามารถสรุปผลงานที่สำคัญ ๆ ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ได้เป็น 3 เรื่องใหญ่ ๆ คือ

ก. การปรับปรุงหน่วยงานของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ที่สำคัญได้แก่ การรวมหน่วยงานทางด้านการเงิน และพระราชทรัพย์ของประเทศที่กระจายอยู่ใน กระทรวงต่าง ๆ เช่น การเก็บภาษี งานที่ดินราชพัสดุ เข้ามาอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติทั้งหมด รวมทั้งการปรับปรุงหน่วยงาน ตั้งหน่วยงานใหม่ ปรับปรุงบุคคลากร จัดระเบียบและข้อปฏิบัติของกระทรวง มีผลให้การดำเนินงานด้านการคลังของประเทศมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข. งานด้านงบประมาณ แบ่งเป็น 2 ประการที่สำคัญคือ การจัดทำรายได้อื่น และการใช้จ่ายเงินแผ่นดิน

ประการที่ 1 การจัดทำรายได้อื่น พระองค์โปรดให้มีการปรับปรุงการจัดเก็บภาษีให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คำเนิการยกเลิกการผูกขาดภาษีสำคัญ ๆ ของรัฐ คือดินและสุรา เพื่อแก้ปัญหารายได้อื่นของรัฐซึ่งตกต่ำลง อันเนื่องมาจากประสบปัญหาการส่งเงินไม่ครบถ้วนของเจ้าภาษีนายอากรที่ได้ประมูลไป ทั้งยังดำเนินการเพิ่มรายได้ของรัฐโดยทรงพยายามลดการรั่วไหลค่าอันอบายมุขของราษฎร เช่น ดิน การพนันให้ลดน้อยลงควบคู่ไปกับการดำเนินการยกระดับรายได้ของราษฎรส่วนใหญ่ของประเทศ เช่นงานส่งเสริมการพาณิชย์ต่าง ๆ มีผลสนับสนุนให้รายได้ของรัฐบาลเพิ่มขึ้นและในเวลาเดียวกันราษฎรก็ไม่ประสบกับความเดือดร้อนจากการเก็บภาษีของรัฐบาลมากนัก

ประการที่ 2 การใช้จ่ายเงินของแผ่นดิน ตลอดระยะเวลาที่พระองค์เข้าเกี่ยวข้องในการคลัง ปัญหาสำคัญของประเทศคือปัญหาเรื่องรายได้อื่นไม่พอกับรายจ่าย เนื่องจากความต้องการของการพัฒนาประเทศสูงขึ้นตามลำดับ ในขณะที่รายได้อื่นขยายตัวไม่ทันด้วยข้อจำกัดหลายประการ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถได้ทรงแก้ปัญหานี้โดยใช้จ่ายเงินอย่างประหยัด ให้รายได้อื่นเป็นตัวจำกัดรายจ่าย จัดสรรเงิน

ใช้จ่ายของประเทศโดยมุ่งพัฒนาพื้นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น การชลประทานและอาชีพของราษฎร เป็นสำคัญ รวมถึงเคร่งครัดต่อการใช้จ่ายเงินของหน่วยงานต่าง ๆ ให้อยู่ในวงเงินงบประมาณที่ได้รับ ในค่านงบประมาณรายจ่ายของพระองค์ปรากฏว่า แม้จะมีปัญหาและอุปสรรคอยู่บ้างในแง่ขอบเขตของอำนาจที่มีอย่างจำกัดภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่เมื่อพิจารณาแล้วอาจกล่าวได้ว่านโยบายของพระองค์ประสบความสำเร็จ เนื่องจากในช่วงการดำรงตำแหน่งเสนาบดีคลังมีเงินเหลือจ่ายจากรายได้ประจำอยู่เสมอ ทำให้การคลังของประเทศเป็นที่เชื่อถือแก่นานาประเทศ และความคิดเห็นต่าง ๆ ของสภาการคลังซึ่งพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งนายกสภาอยู่เป็นที่ยอมรับของพระมหากษัตริย์มาก โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 7 ซึ่งสภาการคลังมีบทบาทมากขึ้นกว่าในสภาการคลังสมัยรัชกาลที่ 6

ค. การแก้ปัญหาเงินตราของประเทศ พระองค์ทรงดำเนินการแก้ไขปัญหาเงินตราของประเทศโดยแบ่งเป็น 2 เรื่องสำคัญ คือ

เรื่องที่ 1 ทรงดำเนินการและก่อตั้งระบบมาตราทองคำที่เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2445 จนประสบความสำเร็จ โดยเริ่มจากการออกพระราชบัญญัติมาตราทองคำ ร.ศ. 127 และดำเนินการตามหลักการในระบบมาตราทองคำนั้น ด้วยการก่อตั้งเงินทุนสำรอง กำหนดค่าเงินบาทซึ่งเป็นเงินตราของประเทศเปรียบเทียบกับเงินตราของประเทศอื่นในอัตราที่แน่นอน อันทำให้ประเทศไทยสามารถติดต่อกับค้าขายกับประเทศอื่นได้สะดวกยิ่งขึ้น

เรื่องที่ 2 ทรงแก้ปัญหาเนื้อเงินมีราคาแพง ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประเทศอย่างมาก เนื่องจากรัฐบาลไม่สามารถหาเนื้อเงินมาผลิตได้ตามจำนวนที่ตลาดการเงินต้องการ ทำให้ราษฎรเกิดความเดือดร้อนซึ่งมีสาเหตุมาจากมีราษฎรบางกลุ่มกักตุนและหลอมเงินเพื่อขายเก็งกำไร พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงได้หาวิธีแก้ไขหลายประการ เช่น พิมพ์ธนบัตรออกใช้เพิ่มเติม เปลี่ยนแปลงเงินทุนสำรองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ประกาศห้ามนำเงินตราและเนื้อเงินออกนอกประเทศ เปลี่ยนแปลงจำนวนเนื้อเงินที่เป็นส่วนผสมอยู่ในเหรียญ

รวมทั้งการประกาศขึ้นค่าเงินบาท ซึ่งวิธีนี้แม้จะทำให้สูญเสียเงินของรัฐไปเป็นจำนวนมากถึง 34 ล้านบาทก็ตาม แต่ก็นับว่าได้ผลดีที่ทำให้รัฐสามารถรักษาระบบเงินตราของประเทศมิให้ล้มครืนไปเช่นประเทศอื่น ซึ่งปรากฏให้เห็นทั่วไป

ส่วนในค่านปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานด้านการคลังของพระองค์นั้น จะพบได้ว่ามีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ 2 ประการคือ

ประการที่ 1 ปัญหาในหน้าที่ราชการทั่วไป เช่นการฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับการใช้เงินของกระทรวง รวมทั้งปัญหาอื่น ๆ ในการปฏิบัติงานที่พระองค์ต้องทรงแก้ไข

ประการที่ 2 ปัญหาค่านความขัดแย้งกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับการใช้จ่ายเงินของกรมพระคลังข้างที่ อันมีผลกระทบต่อนโยบายการจัดสรรเงินงบประมาณของประเทศ ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ได้ทรงคัดค้านอย่างตรงไปตรงมา จนทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้วิธีการริครอบอำนาจของพระองค์เมื่อเกิดกรณีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติซื้อที่ดินในสถานทูตในราคาแพง โดยที่ไม่ทรงขอพระบรมราชานุญาตก่อนการริครอบอำนาจนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กระทำโดยออกพระบรมราชโองการจำกัดการใช้เงินของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ตั้งสภาการคลังขึ้นเพื่อพิจารณาปัญหาการเงินของประเทศ ซึ่งเคยเป็นหน้าที่โดยตรงของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จนมีผลให้พระองค์ต้องทรงลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีคลังพร้อมกับบทบาททางการคลังของพระองค์ได้หมดไป แม้ว่าในปี พ.ศ. 2466 พระองค์จะได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกสภาการคลังก็ตาม แต่ด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขึ้นครองราชย์ พระองค์ก็ทรงได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกสภาการคลัง ที่มีการปรับปรุงโครงสร้างและอำนาจใหม่พร้อมกับตำแหน่งอภิรัฐมนตรีสภา จึงทำให้พระองค์กลับเข้ามามีบทบาททางด้านการคลังของประเทศอีกครั้งหนึ่งตราบจนสิ้นพระชนม์